

BOSSCHEN EN DORPSGEBOOMTEN IN DRENTHÉ

DOOR

H. TIESING.

Wie in den zomer Drenthé bezoekt, als wanneer de dorpsgeboomten in hun bladertooi zijn gehuld, die moet wel het eigenaardig schoon in het oog vallen van vele dorpen en geluchten in het aloud gebied, dat meermalen als een land van heide en struiken werd voorgesteld. Het beste neemt men dit schoon op eenigen afstand b.v. van eene opene vlakte, zooals een heideveld, of van de korenesch waar. In de meeste groenlanden, vooral die der naaste omgeving van het dorp, ziet men vaak zoovele kleine bosschen en boomen, dat van daar uit gewoonlijk geen goed dorpsgezicht verkrijgbaar is. Waar de korenesch niet door aarden wallen, hagen of op andere wijze van de dorpen is afgescheiden, maar evenals de tuin- en goorngronden daaraan als 't ware verbonden is, waar de laatstbedoelde gronden nevens de gewassen die er geteeld worden, nog plaats verleen en aan enkele eiken, wilgen of populieren, die zoodanig geplaatst zijn dat zij het vrije uitzicht tot een gedeelte van het dorp niet belemmeren, daar merken wij de donkergetinte daken van huizen en schuren, de lage zijmuren, de verflooze en door ouderdom niet meer aaneensluitende planken, die de afscheiding dier schuren van de buitenlucht maken. Daar ook zien wij de beladen ooftboomen, de doornenhagen, de met hopranen of braambeziestruiken begroeide omheiningen van heemen en tuinen, de vlierboomen naast den bakoven of den bijenstal staande, welke laatste alleen in de wintermaanden als zoodanig gebruikt wordt. Vervolgens merken wij soms nog de bindwilg, groeiende naast de bergplaats van asch en vuilnis achter op het erf, wij vinden enkele aalbessenstruiken en bij sommige woningen een zonnebloem of roze-

struikje, die ons er aan herinneren dat hier de liefde voor bloemen nog niet geheel is uitgedoofd. In eene kleine omgeving zien we veel dat ons terstond bekend maakt met de wenschen en behoeften van den dorpsbewoner.

De Drentsche dorpen en gehuchten zijn oud, en de aanwezigheid van houtgewas is van nog ouderen datum. Wellicht werden de eerste huizen van sommige dorpen gebouwd in de nabijheid van groote bosschen of natuurwouden, zoodat de aanvankelijk nog kleine buurtschap in bosch of woud tegen den invloed van koude winden eene welkome beschutting vond. In het hout der geveldde boomen vond men de bouwmaterialen van de eerste woonhuizen, en met de uitroeiing van de natuurwouden zal wellicht eenige aanplanting van opgaand houtgewas gepaard zijn gegaan.

Het is moeielijk om met eenige juistheid eene voorstelling te maken van den toestand waarin onze dorpen en gehuchten gedurende den eersten tijd van hun bestaan verkeerden. De geschiedenis zwijgt over de Drentsche toestanden van dien tijd, de overlevering reikt niet zoover terug in het verleden. Alleen wanneer wij de zamenstelling der oudste huizen op het platteland in Drenthe beschouwen in verband met den toestand, waarin het grondgebied dat thans deze provincie maakt, in vroegeren tijd verkeerde, dan blijkt bij die beschouwing dat hier veel eikenhout groeide, terwijl verschillende plaatsen in den bodem, het meest in de groenlanden, nog de overblijfselen toonen van een houtgroei waarvan men mag aannemen dat deze daar in de laatste acht à tien eeuwen niet meer bestond en dus tot de grijze oudheid moet worden teruggebracht. Zoowel in de zoogenaamde binnenvenen als in de op grooteren afstand van de oude Drentsche dorpen en gehuchten gelegene hoogvenen, vindt men overal het bekende kienhout, zijnde dit de wortelstammen van dennenhout. Verder vindt men daar, vooral in de binnenvenen waar geen kanalen zijn aangelegd en waar het veen in hoofdzaak alleen vergraven wordt ter voorziening in de behoefte aan brandstof der eigenaars, vele sporen van weekhout als van de els, de berk en de hazelnoot. Het elzenhout heeft, zooals wij het daar meermalen vonden, reeds in den bodem de eigenaardige roode kleur gekregen die deze houtsoort gewoonlijk verkrijgt zoodra het, van den bast ontdaan en daarna bewerkt aan de lucht wordt blootgesteld. Ook de bast van dat elzenhout toont zóó juiste overeenkomst met het thans groeiende hout van deze soort, dat het zonder twijfel dezelfde houtsoort is, die wij thans nog hebben. Met de berk is het al evenzoo gesteld. De bijna sneeuw witte bast scheidt zich van dit in het veen gevonden hout al even gemakkelijk af als

van een gevelden berkenboom die een of twee jaren in het open veld lag, terwijl de zwarte puistjes op dien witten bast ook aan dien van het in het veen gevonden berkenhout nog zichtbaar zijn. De taaiheid van den berkenbast, hierin bestaande dat men daarvan de overdwars loopende schillen gedeeltelijk gemakkelijk afscheidt, eene bezigheid welke door boerenknappen, die het vee moeten oppassen, wel vaak wordt ter hand genomen — die taaiheid is echter bij den bast van het veenhout geweken. Het hout van den hazelnoot in het veen is niet meer door overeenkomst met het tegenwoordige hout van deze soort kenbaar, zoodat alleen uit de aanwezigheid van tal van hazelnotenschalen, als waarvan bij het graven van een kanaal van Buinerveen naar Buinen in 1882 een groote voorraad gevonden werd, de soort van het daarbij gevonden hout is te verklaren. De overblijfselen van al deze houtsoorten worden gewoonlijk van 1 tot 2 Meter diep onder den beganen grond in het veen gevonden. Eindelijk nog vindt men tusschen de zand- en derrielaag in onze groenlanden de overblijfselen van eene thans onbekende houtsoort, die, van den bast ontdaan, eene bijna volmaakte zwarte kleur heeft en die hard is als het gaafste eikenhout. Dit is wellicht eene eikensoort welke hier thans niet meer algemeen voorkomt, maar die wij slechts enkele malen b.v. in den hoek of aan de grens van eenen siertuin hebben gezien, een boom met meer zachten bast dan de gewone eik, misschien de wintereik of ongesteelde eik (*Quercus sessiliflora*). Blijkens de vondst van het hier bedoelde hout vornde deze boomsoort geen aaneengesloten bosch, maar stond elke boom afzonderlijk. De overblijfselen er van liggen vaak op afstanden van 20 tot 50 Meter van elkaar.

Ook bij het graven van slooten of van kuilen in het groenland ontdekt men vaak, in het niet harde witte zand onder het veen, vele sporen van houtgroei. 't Zijn meestal de overblijfselen van wortels van niet herkenbare houtsoorten, meestal ter dikte van 3 tot 5 cM. in middellijn. Gewoonlijk zijn die wortels weeker dan het witte zand waarin zij liggen, en heeft de verplaatsing van zoodanigen grond voor den arbeider het voordeel dat hij gemakkelijk de spade daarinsteekt, het nadeel dat de losgestokene brokken aarde ligt breken vóór zij naar boven zijn geworpen, waardoor eene brokkeligheid van den grond ontstaat, die meer werk geeft. Ook is de hoeveelheid water in den grond, zoo lastig voor den slootgraver, altijd grooter in de nabijheid van die houtoverblijfselen, dan daar waar geen hout in den grond zit.

Uit een en ander valt dus af te leiden dat, vóór deze streken door menschen bewoond werden, zelfs vóór de veen- en derrievorming plaats had, er hier eene groote boschgroei bestond.

Dat ook daar in dien tijd groote natuurwouden ontstonden, is zeker, doch de sporen er van in den grond zijn, waar de bodem uit zandgrond bestaat, meer zeldzaam, en waar wij deze nu nog vinden of waar zij vroeger gevonden werden, zijn zij afkomstig van een houtgroei die er voor drie of meer eeuwen plaats had en niet van een houtgewas dat bestond voor duizend of meer jaren. Als zoodanige sporen in of op den bodem herinneren wij ons vele gaten of ronde kuilen gezien te hebben, ter diepte van $\frac{1}{2}$ tot $\frac{3}{4}$ Meter en van eene middellijn van 1 tot $1\frac{1}{2}$ M., welke gaten wellicht vroeger waren ontstaan door het vellen van boomen, waaraan het zoogenaamde »wortel-einde« eerst werd ontnomen nadat de boom geveld was. Men noemde deze deelen dan »klobben«, en zij werden vroeger nog voor verschillende doeleinden gebruikt. De bovenbedoelde gaten werden o.a. te Drouwen en te Buinen gem. Borger veel gevonden en zijn door toenemende ontginning van zoodanige gronden of door het delven van keisteenen uit den bodem, verdwenen. Minder talrijk dan de eerste kwamen ook veel diepere gaten dan bovengenoemde in het veld voor, die men voor »zaagkuilen« hield, waarbij het hout over den kuil werd gelegd, terwijl een der zagers in den kuil en de andere op het blok hout stond.

Eindelijk nog vinden wij de overblijfselen van het vroegere Drentsche houtgewas aan de oudste boerenhuizen. Het daar in den vorm van stijlen en balken aangebrachte hout is van eene kwaliteit die die van lateren tijd overtreft. Van de sporen van vergankelijkheid of bederf aan eikenhout, als b.v. dat door de Drentsche timmerlieden met de benaming »het vuur« wordt aangeduid, is aan die gebinten niets te vinden. En al nemen wij nu aan, dat voor den huizenbouw het beste hout uitgekozen werd, zoo kwamen toch misschien de gebreken als bovengenoemd of andere in dien tijd minder aan het eikenhout voor, omdat er toen minder dan in lateren tijd aan takken afgekapt werd, 't welk voor de gaafheid van het hout nadeelig wordt geacht.

Van de alleroudste, thans nog bestaande, boerenhuizen is niet aan te nemen dat zij een langduriger bestaan hebben dan van ruim 300 jaren. (Te Borger werd in 1904 een huis gesloopt dat, blijkens een op een stuk hout gevonden jaartal, in 1609 gebouwd was.) Die huizen zullen dus waarschijnlijk zijn gebouwd van aangeplant hout. Onze oude dorpen en gehuchten bestonden reeds in het jaar 1000; want van Borger is bekend dat het in het jaar 1342 een kerkgebouw had, terwijl Buinen tusschen 1100 en 1200 leenplichtig was aan den bisschop van Utrecht, en te Drouwen in 1863 oude munten

in den grond werden gevonden van de jaren 1100 tot 1350. Wij meenen dus te mogen aannemen dat voor den bouw van de eerste woonhuizen hout genomen werd uit de natuurwouden en het vooruitzicht, dat deze langzamerhand zouden verminderen, zal tot het aanpooten van opgaand houtgewas hebben aangespoord. Om deze aan te moedigen trad zelfs de landschapsregeering op, en in een stuk van een onbekende, uit het jaar 1767 afkomstig, lezen wij:

»Hoe nadelig de gemeynschap van bossen is tonen de droevige overblyfselen van eertyds uytgestreckte boschaedjen die men bykans overal in den Landschap ontmoet. Waeren deselve in tyds gescheyden geweest, men soude op de meeste dier plaetsen in steede van onnut kreupelhout nog heeden ten daege aansienlyke eyken vinden.

De voorvaederen bedienden zig van het praesente voordeel der gemeyne bossen en lieten de sorge der aanqueekinge voor de nakomelingschap. So doet men thands ook: getuyge meer als één gemeyn bos, gedurende de laatste 50 jaer van tyd tot tyd gehouwen en onbeplant gebleven. De meeste zijn op die maniere bykans geruïneert en de weynige die nog resten staen binnen korten tyd deselve gang te gaen, so men de scheydinge daervan niet ernstig ter hand neemt en aenmoedigt.

Er syn mynen wetens geen redenen die enige klem hebben welke deselve souden kunnen verhinderen of bezwaerlyck maeken: integendeel nadelen die uyt de gemeynschap der bossen spruyten, als:

1. dat het hout doorgaens ontydig gehouwen wort, meest te out als het reeds begint te verderven, zomtyds te jonk als een Carspel of Boerschap gelt benoodigt heeft.

2. worden in deselve sonder order hier en daer de beste boomen, so om te verkoopen als tot eygen gebruyk uytgekapt, hetwelk voor de overblyvenden ten uystersten schaedelyke gevolgen heeft, gemerkt door het houwen van eenige weynige boomen die de W. en N.W. winden stuyten al waere het nauwelyks te merken, een groot getal andere voornamelyk jonge in haer wasdom vertraegt so niet geheel belet worden; synde het van meerdere consequentie als men doorgaans meent, de bomien eene andere expositie te geven als ze van den beginne gehad hebben en daaronder ook voor nauwkeurige liefhebbers voor lange gepractiseerd om de telgen enz. op dezelve wynd en sonsyde als gestaan hebben te verplanten.

3. door de bossen onbevredegt te laeten of selfs wel het vee er in te drijven waerdoor het jonge opslag vertreden en afgevreten wort en is dit versuym of onwetendheyd te naedeliger wyl een van self opgeslaegene Eykel of ander saad een beter of spoediger boom wort

als de beste verplante telg op een beste grond. Daerenboven komen op deselve uytgestrektheyt de helfte meerdere opgeslaegene als verplantede boomen groeyen, hetwelk so sigtbaar is, dat het selfs min opmerkende in het oog valt als siende men dikwyls in wilde bossen twee swaere eyken aan of seer naby elkander en weelderig opschieten, daer, als telgen maer wat te nauw gepotet worden (so als de gewoonte of luyheyt om alvorens beschuttinge te maeken veelal meebrengt) deselve nooyt swaere boomen worden. Of dit nu aan het benemen van den hartwortel dan wel aen andere oorsaeken toe te schryven is, staet my niet te ondersoeken.«

In 1637 werd te Borger een »boerwillekeur« van de marktgenooten van Buinen van den predikstoel afgekondigd, waarin voorkomt:

De gemeyne Eigenerfden en de Marckgenooten van Buinen, verstaen en inderdaed bevonden hebbende niet wat groote disordre en ongeregeltheyt 't Holt, sowel Eyken als ander holt uyt den gemeenen bos verhouwen wort, als ook... enz.

So is 't dat wij ondergeteekenden Eigenerfden en Marckgenoten met elckander eendragtelyk gewilcourt¹⁾ hebben en verwilcouden mits dezen als volgt:

Eerstelijck bevreden²⁾ wij het dikke holt, groot en klein, niet in aller buiten beseijden,³⁾ 't zij onderbos of anders, wat naemen dattet hebben mag tussen wegen gelegen te weten tussen den weg van Huisings Hesselakker streckende tot aen Campen daer hem de weg van de Oosterzijt van 't Holt komt te bejegenen die daarmede zal bepaelt en bevredet waeren. En so men vereischen kan dat sich emant hebbe verdrijstet⁴⁾ int allerminst eenige dinges dat Holtes of Bossches naeme heft, daaruijt te houwen, sagen of roeden⁵⁾ buiten gemeene consent of scheijdinge, die sal 't elken reize daerop bevonden sijnde an den Heere⁶⁾ verbroecken heb ses Caroliguldens en den Buiren een tonne biers.«

Van nog ouderen datum is een stuk uit Gieten, dat in 1634 aldaar afgekondigd werd en waaruit blijkt dat »door crijch ende verwoestinge, veelvoltige abusen ende misbruijken binnen Gieten'' eene ware roof in het houtgewas was gepleegd, tengevolge waarvan bepa-

1) bij boerwillekeur besloten.

2) beschermen wij door deze bepaling.

3) niet het allerbuitenste, de aangroei die jaarlijks ontstaat door den opslag van eikels.

4) verstout.

5) met de wortelen uit den grond wegnemen.

6) Landdrost.

lingen werden gemaakt ten doel hebbende de instandhouding der bosschen te bevorderen.

Waar het ons alzoo blijkt dat zoowel het Landschapsbestuur van Drenthe, dat in de jaren 1608, 1614, 1637, 1663 en eindelijk nog in 1790 desbetreffende besluiten uitvaardigde, als de dorpsbesturen de vernieling van bosschen hebben tegengegaan en den aanplant van hout hebben bevorderd, daar werd meest altijd het eikenhout bedoeld. Het minder duurzame dennenhout werd misschien eerst in latere eeuwen aangekweekt op woeste gronden en ter bereiking van een tweeledig doel. In de eerste plaats werden die bosschen aangelegd om uit de opbrengst de kosten te kunnen verkrijgen voor eventuele procedures waarin eene boerschap kon gewikkeld worden. Bij overlevering hebben we hiervan een enkele maal vernomen en ook onze ongenoemde schrijver op de vorige bladzijde erkent dit onder sub 1 van zijne bezwaren tegen de gemeenschap der bosschen. Ten tweede werd door den aanleg van dennenbosschen het zandverstuiven bestreden. Zoo bekwam dan menig dorp of gehucht zijn eigen dennenbosch, dat te Borger en te Buinen »de Heeze« genoemd werd, en vond men te Drouwen de Voorste en Achterste dennen, te Gasselte de Grootte dennen, welke bosschen nu niet meer bestaan, terwijl het Odoorner- en Emmerhout van latere dagteekening, nog bestaan. Nevens deze vindt men nog bosschen waaraan plaatselijke benamingen zijn gegeven en die uit jong eikenhoutgewas bestaan, zooals de Gieter Duurs, de Schoonloer Strubben, de Valther Spaan en m. a.

Vóór de verdeling der markegronden in Drenthe omstreeks 1850 bezat menig Drentsch dorp of gehucht een goed georganiseerd bestuur tot wering van zandverstuivingen. En geen wonder, want waar het gele zand, eenmaal van allen plantengroei beroofd, aan den invloed van zonneschijn en wind was blootgesteld, daar werd het verstuingsterrein met elk jaar grooter, daar werden korenvelden en groenlanden bedreigd, wegen onbruikbaar gemaakt, daar nam alle plantengroei spoedig een einde, daar dreigde weldra eene kleine woestijn te zullen ontstaan. Gelukkig hielden de wakkere Drenthenaren toezicht op eene wijze die menig dorpsbestuur van lateren tijd beschaamd heeft gemaakt. De bestuurders, »zandheeren« genaamd, riepen bij boerhorengeluid de boerschap bijeen om middelen te beramen tot beteugeling van de zandverstuiving, en enkele dagen later trok de geheele boerschap, uit een 50 tot 100 werklieden bestaande, het veld in om door het opwerpen van een aarden wal of door het bedekken met heideplaggen de verstuiving te verhinderen. Daarna werd voor gemeenschappelijke rekening dennenzaad ontboden om op dit terrein

te worden uitgezaaid, de schaapherder werd bevolen om niet weer de heideschappen toe te laten waar dit werk was verricht, de zandverstuiving was aanmerkelijk in kracht verminderd, er ontstond hier een dennenbosch.

Ook op andere wijze werden vele dennenbosschen aangelegd. Zoo was de grond, waarop het bosch genaamd de Grootte Heze te Borger, voor 1820 een ongescheiden open veld, waar jaarlijks door ieder die zulks noodig had, veel leem werd gedolven. Als gewoonlijk werden ook hier de kuilen, waaruit leem werd gegraven niet gedempt, zoodat deze grond langzamerhand een vrij groot oneffen terrein werd, waarvan vele gaten in natte tijden water hielden. Een moedig strijder voor dorpsbelangen wist echter de boerschap te bewegen op dat veld dennenzaad uit te zaaien. Door eene groote afwateringsloot werd het veld gescheiden van den weg, greppels door het veld voerden het water naar die sloot. De ontginning ging zóó goed, dat de aandelen in de ongescheiden boermarke van Borger, waartoe dit bosch na de veldscheiding in 1850 bleef behooren, later een hoogen prijs bereikten. Jaren lang had hier eene jaarlijksche houtverkoop plaats door uitdunning van het bosch, totdat van 1856 tot 1860 de boomen bij gedeelten van meet af werden geveld. Nu werd de bodem doorwoeld en geëffend, en daarna met akkermaalshout beplant, welk houtgewas er minder welig groeit en vooral in de laatste jaren minder voordeelen levert, omdat de prijzen van eikenschors belangrijk zijn gedaald.

In deze streken van Drenthe is in de laatste tientallen jaren het aantal gemeenschappelijke bosschen verminderd, dat der bosschen die het eigendom van particulieren zijn vermeerderd. Te Buinen, te Ees, te Valthe, te Odoorn vond men vroeger gemeenschappelijke bosschen, waarin hooge en kaarsrechte dennenboomen, die evenals te Borger alle verkocht werden, waarna ook de grond er tot bouwland ontgonnen werd. Voorstanders van de boschcultuur hebben in genoemde streken veel woeste gronden tegen uiterst lagen prijs aangekocht en deze voor de boschcultuur ontgonnen, door er dennenzaad op te zaaien. Zoo ontstonden tal van kleine bosschen, die men in verschillende richtingen in de nabijheid der Drentsche korenesschen of op het daarachtergelegen heideveld ziet.

Van de overoude wouden in Drenthe is nog een klein gedeelte overgebleven in het eens zeer groote Buinerholt. Men vindt daar op een terrein van onregelmatigen vorm nog drie of vier zeer oude eiken, omgeven door zoogenaamd schilhout, dat ongeveer elke tien jaren wordt afgehakt en geschild om daardoor eikenschors te ver-

krijgen. Het bosch is nu niet meer dan $1\frac{1}{2}$ à 2 Hectares groot. Te midden van dit schorshout schieten er de boschvarens jaarlijks tot eene aanmerkelijke hoogte op, waardoor het geheel eene dichtheid verkrijgt die het tot eene veilige schuilplaats voor konijnen en ander wild maakt. Het Buinerholt, gelegen op eene der hoogste punten van den Hondsrug in Drenthe, was vroeger tot op grooten afstand in Drenthe en in de Oostelijke richting tot dicht bij Westerwolde zichtbaar en had eenige vermaardheid verkregen, doordat er volgens de overlevering bijna alle ingezetenen van Borger in het gevreesde jaar 1672 twee nachten hadden doorgebracht. Het was de vrees voor des Bisschops troepen welke deze inwoners hunne woonplaats had doen verlaten om in eene te voorbarige vlucht naar dit bosch hun behoud te zoeken.

Een ander zeer oud bosch is het Weerdingerhout, waarvan thans nog veel grooter deel dan van het Buinerhout aanwezig is. Beide zijn bosschen, voor wier onderhoud of instandhouding in dezen tijd nimmer meer iets wordt gedaan.

Ook van het Grollerholt, waar vroeger het Landschapsbestuur van Drenthe zijne vergaderingen hield, is slechts een klein deel overgebleven. Voortdurende ontginning tot bouwland hebben dat bosch allengs verkleind. Om de historische herinnering van de vergadering der Landsstaten te bewaren, werd voor ongeveer 20 jaren alhier een steen opgericht, die de plek aanwijst waar men wil dat die vergaderingen gehouden zijn. Er werden hier 12 zulke vergaderingen gehouden, de laatste in 1696.

In het noorden van Drenthe vinden wij nog gedeelten van natuurwouden, n.l. in de gemeenten Norg en Roden. Dat tusschen Norg en Westervelde heeft een prachtig geboomte, waaronder wij varens zagen van 1 tot $1\frac{1}{2}$ M. hoogte. Ook het Rodensche bosch trekt wegens zijn natuurschoon veel bezoekers.

Van de later aangelegde bosschen heeft bijna elke boerschap onder haar ressort eenige dennenbosschen. Hieronder beschouwen wij vooral de bosschen der Drentsche Veen- en Middenkanaalmaatschappij, die, na den aanleg van het Oranjekanaal in 1855, op het Ellertsveld in de gemeenten Westerbork en Sleen geplant werden en wier gebied meer dan 30 Hectares bedraagt.

In de gemeente Gasselte werd voor ongeveer twintig jaren een groot dennenbosch aangelegd, de »Heerenkamp« genaamd, waarvan de oppervlakte bij de 100 H.A. bedroeg. Van dit bosch is slechts een klein gedeelte tot ontwikkeling gekomen. Het heeft veel geleden van herhaalde boschbranden, waarop wij later terugkomen.

In de gemeente Borger werden in dien tijd door particulieren twee dennenbosschen aangelegd ter grootte van 10 à 12 Hectares. Het eerste werd voor 1870, het tweede na 1880 aangelegd. Benevens deze werden in die gemeente nog vele kleinere perceelen voor de cultuur met dennen ontgonnen.

In de gemeenten Odoorn en Emmen bepaalde zich de uitbreiding der boschcultuur in de laatste tientallen jaren in hoofdzaak tot die welke tot wering van zandverstuiving werden aangelegd.

In de gemeente Sleen werd het gevaarlijke Sleenerzand met dennenzaad bezaaid, zoodat daar nu een vrij groot jong boschgewas staat, dat zich zeer voordeelig ontwikkelt.

Meer dan in sommige naburige gemeenten werd in Westerbork en Rolde aan de uitbreiding der boschcultuur gedaan en er zijn daar tal van bosschen gekomen, die eene oppervlakte van 4 tot 10 H.A. hebben.

Terwijl men in de gemeente Gieten, zoowel noord- als zuidwaarts van het kerkdorp, oude bosschen heeft die na ongeveer tien jaren geregeld worden afgekapt en geschild, heeft, men daar voor de ontginning van woeste gronden door boschcultuur, inzonderheid voor den aanleg van dennenbosschen, steeds weinig of geen belangstelling getoond.

In de gemeente Anloo vindt men aan den weg naar Annen kleine en aan de wegen Annen—Anloo en Annen—Zuidlaren groote boschperceelen, die in het laatste kwartaal der vorige eeuw werden aangelegd, en thans zeer prachtige bosschen zijn geworden.

In Zuidwestelijk Drenthe was de belangstelling in de laatste dertig jaren zoo groot, dat te Zuidwolde eene vereeniging tot stand kwam onder den naam »Maatschappij voor Boschcultuur«, die vele woeste gronden heeft laten bewerken en vele bosschen aangelegd.

Terwijl ons uit bovengenoemd, zeker niet volledig, overzicht blijkt dat de belangstelling voor de boschcultuur niet verminderd was, is het opmerkelijk dat op vele plaatsen, na den aanleg daarvan, zoo weinig voor de instandhouding en het onderhoud der bosschen wordt gedaan.

De aanleg van dennenbosschen is zeer eenvoudig. Eene kleine aarden wal wordt rondom het perceel opgeworpen en daarna met jonge berken beplant, wier wortelnet eenige vastheid aan die wallen geeft. Daarna wordt het dennenzaad in het voorjaar in de heide uitgezaaid, welk zaad nu wordt bedekt met een dun laagje zand, verkregen door het graven van greppels, die ongeveer $\frac{1}{2}$ M. breed en even diep zijn en op afstanden van vijf à zes M. evenwijdig tot aan de

grenzen van het perceel voortloopen. Komen we er nu over enkele jaren weder, dan vinden we daar, tusschen de jonge dennen, heide ter lengte van $1\frac{1}{2}$ à 2 voeten, alzoo ongeveer driemaal zoo lang als de heide in het naburige veld, welke laatste geregeld door heideschappen wordt afgebeten. In deze lange heide vinden de wilde konijnen, hazen en patrijzen een rustige verblijfplaats en daar vooral de eerste, die het meest talrijk zijn, aan het gewas van naburige korenakkers veel schade veroorzaken, is het zeer natuurlijk dat de Drentsche landbouwer geen vriend van zoodanige boschcultuur is.

Zoodra de dennen zich in het vijfde of zesde jaar flink boven de lange heide verheffen, begint deze laatste eerst langzaam, daarna sneller af te sterven, waardoor we ongeveer in het tiende jaar na den aanleg bijna geen spoor meer van den vroegeren heidegroei vinden. Een laag mos bedekt dan den grond tusschen de jonge boompjes. Maar het afsterven gaat voort; want zoo ergens dan geldt hier de regel, dat het zwakkere allengs door het sterkere wordt verdrongen en de jonge dennen, die in de ontwikkeling ten achteren bleven, zijn nu aan de beurt zoodat zij er weldra, beroofd van licht en lucht, levenloos tusschen staan. Dan gaan de sterkeren krachtig omhoog en de onderste takken sterven jaarlijks af, terwijl naar boven slechts weer nieuwe en krachtige takken ontstaan. Zoo verheft zich de den in een tijdperk van 30 à 40 jaren tot volkomene ontwikkeling.

In het bosch, waarin in de eerste jaren alleen het wild toegang heeft en waarin in latere jaren vele vogelen nestelen, vindt dan ook weer de mensch vrijen toegang. De benedentakken zijn dan zooveel afgestorven dat hij niet meer wordt bedreigd door verwondingen in het aangezicht of door kleerscheuren als in een jonger boschgewas. Hij vindt dan op den grond onder die dennen, behalve den reeds genoemden mosgroei, vele jonge boompjes, waaronder die van den Meidoorn, van de vlierstruik, die van eene bessensoort, hier »bleeken« genaamd, die van eene frambozensoort welke men hier »hemertjes« noemt en enkele andere. De eerstgenoemde komen niet tot ontwikkeling van eenige beteekenis, want het gemis van het zonlicht doet hen spoedig wegsterven, de laatste brengen het tot het voortbrengen van vruchten, die veel door dorpsknapen gezocht worden.

Daar het dennenzaad, meestal op het veld gezaaid, niet regelmatig gepoot wordt, is de stand der boomen later zeer onregelmatig. Het pooten van jonge dennen op rijen werd later meermalen beproefd, doch levert niet altijd het gewenschte resultaat op, omdat eene beschadiging van de wortels der jonge plant bij het overbrengen naar anderen grond nadeelig blijkt te zijn.

Was er bij het aanleggen van bosschen meer doelmatig gehandeld, door b. v. kleine rechte lijnige openingen in den vorm van wegen onbezaaid te laten blijven en deze van dien heidegroei te zuiveren, zooals de Ned. Heidemaatsch. thans doet, dan zou wellicht het brandgevaar van deze bosschen daardoor verminderen, men zou een ontstanen brand gemakkelijker kunnen blusschen en daardoor beter gedeelten van een door het vuur aangetast perceel kunnen behouden.

De oorzaken van boschbranden zijn vaak de heidebranden. Want gedurende elk voorjaar wordt hier veel op stam staande heide in brand gestoken. In de eerste plaats doet men dit om heidezoden als brandstoft te kunnen afsteken. Die heidezoden, ter lengte van ongeveer 4 en ter breedte van 2 dM. bij eene dikte van $\frac{1}{2}$ tot 1 dM., worden eerst afgestoken nadat de heide is afgebrand. Bij drogend weer zijn zij twee à drie weken na het afsteken goed droog om als haardbrand te worden gebruikt. Steekt men nu op een plek, waar iemand zulke zoden denkt af te steken, de heide in brand, dan loopt het vuur bij eenigen wind snel over het veld voort en de brand neemt meestal bij eenen weg, aan een vroeger afgebrand terrein, voor een waterplas of op veld waar de heide zeer kort is gebleven, een einde. Raakt het vuur echter een met lange heide begroeiden aarden wal die een dennenbosch omgeeft, dan is binnen een paar minuten de boschbrand ontstaan.

Eene andere oorzaak van boschbrand kan zijn het spelen met vuur door knapen, die in het veld loopen of daar dieren, b. v. op de groene rogge grazende schapen, moeten oppassen, en dan een houtvuurtje ontsteken. Het vuur wordt onverwachts door een windvlaagje verspreid, er ontstaat eene kleine heidebrand, die zoo er bosch in de nabijheid is, gemakkelijk een groote boschbrand worden kan.

Ook door kwaadwilligheid werd, naar men denkt, meer malen boschbrand veroorzaakt. Wij hebben reeds gezien hoe de landbouwer wegens vermeerdering van den wildvoorraad geen vriend is van het aanleggen van bosschen. Maar ook het genot of voordeel van eenig heideveld, dat vóór de ontginning aan den niet-eigenaar of aan hem die het veld niet gehuurd had, werd toegelaten, wordt den zoodanigen door de boschcultuur ontnomen, zoodat zij hun terrein voor het afsteken van heideplaggen, het afmaaien van heide als strooisel voor het vee of de gelegenheid, om er met keiendelven in den winter nog iets te kunnen verdienen, dan verliezen, hetgeen niet zonder eenigen wrevel wordt aangezien en waaraan later opzettelijke boschbrand wordt toegeschreven.

Behalve de reeds genoemde herhaalde boschbranden in den zooge-

naamden Heerenkamp in het Gasselterveld, herinneren we ons een grooten boschbrand bij Borger, bij een sterken oostenwind in den nacht ontstaan, een boschbrand bij Drouwen, een bij Ekslo en andere, waardoor enorme schade aan de boschcultuur werd toegebracht. Verneemt men in het nabijgelegen dorp of gehucht zoodanigen boschbrand, dan wordt, evenals bij een huisbrand, de bevolking door het boerhoren opgeroepen en ieder snelt tot het blusschingswerk toe. Met schoppen trekken dan de mannelijke bewoners uit, om door het strooien van zand het vuur te blusschen.

Geraakt een dennenbosch in brand, dan verbrandt de heide, zoo die er nog onder de boomen groeit, en dan branden de naalden en de dunne takjes, waarin veel brandbare hars, gemakkelijk af. De boomen zelve worden zwart, maar verbranden niet. Echter houdt de groei geheel op; zij sterven, waarom zij afgekapt en voor brandhout verkocht worden, voor welk doel zij eerst na behoorlijke uitdroging geschikt zijn.

Bij eenen brand in een eikenbosch, waarbij uitgedroogd gras van een vorig jaar en doode takken de brandstof vormen, worden de groene takken gedood. De wortelen in den grond lijden er niet bij, want terstond in het volgend jaar ontstaan weer nieuwe uitloopers, zoodat het bosch er alleen eenige jaren door ten achteren geraakt.

(Slot volgt).
